

U čijim su rukama nezavisni mediji: Tranzicija u vremenu polarizacije

„Ili vodi, ili prati, ili se skloni s puta.” - Ted Turner, osnivač CNN-a

Ove reči savršeno oslikavaju karakter čoveka koji je stvorio koncept dvadesetčetvoročasovnog televizijskog izveštavanja i postavio standard kontinuiranog praćenja *breaking news* događaja. Prenosnje događaja u realnom vremenu postalo je globalni fenomen koji je Turner postavio uprkos skepticima. O upornosti Teda Turnera da sprovede svoju zamisao o budućnosti CNN-a, koji su u početku mnogi nazivali i „Chicken Noodle Network” podsmevajući se mnogobrojnim greškama, ovako se prisećao Brent Sadler u svom intervjuu za N1 Ljubljana.

Glavni urednik Adria News Network, nekadašnji reporter CNN-a i bivši šef uredničkog kolegijuma N1, Brent Sadler, svoju bogatu novinarsku karijeru nedavno je ovenčao i nagradom za istraživačko novinarstvo američke Transatlantske leaderske mreže. Njegovo ime u Srbiji se, pored novinarskog kredibiliteta, vezuje za promenu vlasništva nad medijima United Grupe i strah javnosti i stručnjaka od uticaja novog vlasništva na uređivačku politiku ovih medija – N1, Nova S, Danas, Radar, Forbes Srbija.

Upravo je dodela nagrade Transatlantske leaderske mreže ogolila duboke podele na domaćoj sceni, pošto je redakcija BIRN-a odbila da primi priznanje zbog odluke organizatora da među laureatima bude i Brent Sadler. Tokom diskusije, Sadler je iskoristio priliku da upozori na opasnost od sveprisutne polarizacije u srpskim medijima. On je ukazao na stvaranje lažne slike u javnosti kroz predstavljanje proopozicionih medija, koji otvoreno služe interesima pojedinih političkih aktera, kao apsolutno nezavisnih, čime se publika dovodi u zabludu.

„Javnost bude zbunjena. Misli da gleda CNN i da prate njihove uredničke smernice. Iskreno, u mom slučaju i iz mog iskustva – ja sam otišao jer nisu“, otvoreno je poručio Sadler, prenosi N1 Ljubljana.

Brent Sadler nije novo lice na ovoj adresi. Njegovom povratku prethodilo je demonstrativno napuštanje regionalne mreže nakon kontroverznog Hardingovog izveštaja i dubokog neslaganja sa tadašnjim principima rada unutar kuće. Sadler je poziciju direktora Uredničkog kolegijuma TV N1 napustio uz oštre kritike na račun rada redakcije, optužujući je za neizbalansiranost, neobjektivnost i neprofesionalizam zbog izrazite i ekskluzivne naklonjenosti određenim opozicionim akterima u Srbiji.

Usled detektovanih problema u radu medija unutar grupacije, tadašnji većinski vlasnik, investicioni fond KKR, angažovao je eksterne stručnjake Džejmisa Hardinga (bivšeg direktora BBC News) i Kita Blekmora (tadašnjeg izvršnog urednika u BBC News) kako bi sproveli nezavisnu analizu uređivačke politike TV N1. Prema delovima dokumenta koji su kasnije dospeli u javnost, Harding i Blekmor su u velikoj meri potvrdili ono na šta je Sadler ukazivao. U izveštaju se posebno upozoravalo na rizik od selektivnog izveštavanja o korupciji vlasti, sa ciljem kreiranja specifičnog političkog i društvenog ambijenta koji bi mogao služiti partikularnim finansijskim i korporativnim interesima unutar same United Grupe. Izveštaj je stoga sugerisao jasno distanciranje menadžmenta i vlasničke strukture od samog uređivačkog sektora, kao i angažovanje profesionalnih novinara iz vodećih svetskih medijskih kuća na koje menadžment ne bi mogao da vrši pritisak.

Međutim, pre zvanične predaje dokumenta, Harding je upoznao menadžment United Grupe sa sadržajem nacarta. Kada je konačna verzija izveštaja u Londonu predstavljena menadžmentu, u medijskim i poslovnim krugovima, a pre svega u istraživanjima portala koji su pratili ovaj slučaj, opravdano se ukazivalo na to da je tekst u poređenju sa prvobitnim nacrtom bio drastično ublažen. Spekulisalo se da su detalji iz izvornog nacarta mogli ozbiljno da ugroze proces prodaje većinskog paketa United Grupe investicionom fondu BC Partners, koja je uspešno realizovana krajem septembra iste godine. Nezadovoljan revidiranjem ključnih nalaza, Brent Sadler u decembru 2018. zvanično obaveštava potpredsednika CNN-a Grega Bajčmana da N1 krši novinarske kodekse i zloupotrebljava partnerski brend, što je u tom periodu pokrenulo spekulacije o mogućem oduzimanju licence. Epilog ove medijske drame usledio je u aprilu 2019. godine, kada Sadler podnosi zvaničnu ostavku i demonstrativno napušta N1.

Da li povratak Brenta Sadlera znači i zeleno svetlo za realizaciju preporuka iz Hardingovog izveštaja?

Prve velike sumnje u javnosti izazvao je snimak telefonskog razgovora prvog čoveka upravnog odbora United Grupe Stena Milera i direktora Telekom Srbija Vladimira Lučića, koji je prvobitno objavio OCCRP, a preneo KRIK. Sadržaj ovog razgovora izazvao je oštru reakciju novinarskih i medijskih udruženja, jer se u transkriptima jasno insinuirala potencijalni uticaj predsednika Srbije Aleksandra Vučića na United Grupu i njegova namera da medije ove grupacije „učini malim“, čime bi se neutralisao njihov kritički narativ. Iz United Grupe su ubrzo demantovali ove navode, tvrdeći da je razgovor sniman nezakonito i neovlašćeno, te da su reči izvučene iz konteksta, eksplicitno odbacujući mogućnost bilo kakvih zakulisnih dogovora. Ipak, dodatnu zabrinutost i reakciju sindikata i esnafa izazvala su iznenadna otpuštanja ključnih menadžera Aleksandre Subotić i Igora Božića, što je u domaćoj i međunarodnoj javnosti protumačeno kao dramatična eskalacija pritiska u pravcu potpunog preuzimanja kontrole nad ovim medijima.

U takvoj, duboko polarizovanoj atmosferi, vest o tektonskoj promeni u samoj upravljačkoj strukturi United Grupe odjeknula je kao bomba. Iznenadni odlazak osnivača UG Dragana Šolaka i izvršne direktorke Viktorije Boklag pokrenuo je regionalni talas zabrinutosti, nakon čega su urednici medija u okviru United Medije iz Srbije, Hrvatske, BiH, Slovenije, Crne Gore i Bugarske uputili apel međunarodnim institucijama. Oni su javno izrazili strah da je većinski akcionar, investicioni fond BC Partners, popustio pod političkim pritiscima autoritarnih režima na Balkanu, otvarajući prostor za spoljni uređivački uticaj. Reagujući na ove potrebe, predsednica Evropske federacije novinara Maja Sever i Pavol Salaj iz udruženja Reporteri bez granica upozorili su da je u Srbiji „upaljen crveni alarm“. Oni su naglasili da su ovi mediji ključni za demokratizaciju regiona i da bi svako posrtanje u trenutku „političkih pritisaka bez presedana od devedesetih godina“ značilo doslovno gašenje svetla za slobodno novinarstvo. I dok je kompanija u kratkom odgovoru za Radio Slobodna Evropa (RSE) odbacila spekulacije, tvrdeći da je oduvek obezbeđivala nezavisnost svog uredništva, medijska udruženja su nastavila da upozoravaju na postojanje koordinisane akcije usmerene ka neutralizaciji uređivačke nezavisnosti, što bi imalo nesagledive posledice po javni interes i demokratski poredak.

Institucionalni okvir Brisela postavlja jasnu granicu između korporativnog upravljanja i evropskih standarda. Iako se evropske institucije po pravilu ne mešaju u unutrašnje kadrovske odluke privatnih kompanija, zvanični stavovi jasno definišu pravne okvire u kojima su sloboda medija i pluralizam suštinski temelji demokratskog društva i osnovno pravo unutar EU. To direktno uključuje i zaštitu uredničke nezavisnosti, što je jedan od ključnih stubova Evropskog akta o slobodi medija (EMFA), sa kojim zemlje kandidati moraju blagovremeno uskladiti svoje zakonodavstvo.

Ističući da je sloboda medija ključni element procesa evrointegracija Srbije, iz Brisela se redovno naglašava da se od vlasti u Beogradu očekuje stvaranje podsticajnog okruženja u kojem se sloboda izražavanja može ostvarivati bez opstrukcija i zastrašivanja novinara. U tom smislu se kontinuirano adresira i zabrinutost zbog pritisaka kojima su pojedini novinari bili izloženi u kontekstu nedavnih protesta, uz jasnu poruku da se od nadležnih organa očekuju brze reakcije i efikasni sudski postupci.

Na kraju, institucionalna zabrinutost Brisela i potresi unutar najvećih medijskih sistema ogoljavaju suštinsku dijagnozu našeg društva: problem polarizacije odavno je napustio okvire informativnih programa i postao generator sveopšte društvene regresije. Kada građani izvore informisanja biraju isključivo kao eho-komore za potvrdu sopstvenih uverenja, a politički akteri saradnju uslovljavaju bezrezervnom lojalnošću, prostor za javni dijalog i bazični konsenzus biva nepovratno izbrisan. U uslovima gde se profesionalni standardi povlače pred partikularnim političkim i ekonomskim interesima, a Srbija na međunarodnim mapama slobode štampe ostaje opomena regiona, borba za nezavisno novinarstvo prestaje da bude pitanje pukog esnafa. Ona postaje pitanje opstanka samog demokratskog poretka.

Anita Jovičić